

Antoni Kakareko

57 biograficznych kolekcji warsztatowych dotyczących osób zasłużonych dla Pomorza, Kaszub oraz Warmii i Mazur

Acta Cassubiana 6, 181-199

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANTONI KAKAREKO

57 BIOGRAFICZNYCH KOLEKCJI WARSZTATOWYCH DOTYCZĄCYCH OSÓB ZASŁUŻONYCH DLA POMORZA, KASZUB ORAZ WARMII I MAZUR

Materiały biograficzne będące przedmiotem niniejszej informacji, przed opracowaniem tworzyły zasób kartonów XIa i XIb, zatytułowanych „Biogramy”. Stanowią więc część zespołu, prezentowanego przeze mnie w poprzednim opracowaniu, w t. V „Acta Cassubiana”⁴. Są to typowe kolekcje różnorodnej dokumentacji, dotyczącej osób z kręgu zainteresowań badawczych Andrzeja Bukowskiego. Służyła ona twórcy spuścizny jako materiał warsztatowy, służący do napisania biogramu czy też innego tekstu o charakterze biograficznym. Poszczególne kolekcje są zróżnicowane względem siebie nie tylko merytorycznie, ale również i w aspekcie wielkości oraz zawartości. W obrębie danej jednostki osobowej znajdują się zarówno oryginalne dokumenty i rękopisy, jak też ich odpisy, fotokopie i kserokopie, a także notatki i opracowania biograficzne samego twórcy spuścizny oraz innych autorów. Znajduje się tam także – w niektórych przypadkach bardzo bogata ilościowo – korespondencja A. Bukowskiego, związana z poszukiwaniem przez niego materiałów na temat poszczególnej postaci. Opisywane przeze mnie kolekcje stanowią zbiór zamknięty obrębem sygnatur **Rs II 274 -Rs II 330**. Materiały powyższe dotyczą osób żyjących w różnych okresach historycznych, począwszy od wieku XVIII, skończywszy zaś na czasach nam współczesnych. Dotyczą też one osób różnej profesji oraz różnego statusu społecznego i majątkowego. Wspólnym mianownikiem ich obecności w spuściznie jest miejsce, jakie zajmują i ich znaczenie w różnych wymiarach (społeczno-politycznym, naukowo-literackim, kulturalnym) dziejów Pomorza Nadwiślańskiego i Kaszub, a także Warmii i Mazur. W obrębie wspomnianego wyżej zespołu sygnatur występują one wg porządku alfabetycznego. Znajdują się tutaj więc materiały biograficzne dotyczące: Gabriela Benno [Bennoni] (Rs II 274), Jana Bielińskiego (Rs II 275), Alojzego Budziszka (Rs II 276), Alfonsa Chmielewskiego (Rs II 277), Józefa Chociszewskiego (Rs II 278), Leona Czarlińskiego (Rs II 279), Mieczysława Czychowskiego (Rs II 280), Janusza Dmochowskiego (Rs II 281), Rodziny Donimirskich (Rs II 282), Antoniego Gąsiorowskiego (Rs II 283), Jakuba Glinieckiego (Rs II 284), Józefa Gólkowskiego (Rs II 285), Wilhelma Grimsmanna (Rs II 286), Teodory i Izzydora Gulgowskich (Rs II 287), Wiktora Hirscha (Rs II 288), Bogumiła Hoffmanna (Rs II 289),

⁴ A. Kakareko, *Kolekcje warsztatowe dotyczące czasopiśmiennictwa, literatury oraz biografistyki i leksykografii Pomorza i Kaszub...*

Rodziny Jackowskich (Rs II 290), Michała Kajki (Rs II 291), Rodziny Kamrowskich (Rs II 292), Bolesława Kasprowicza (Rs II 293), Franciszka Kręckiego (Rs II 294), Aleksandra Labudy (Rs II 295), Wincentego Łackiego (Rs II 296), Rodziny Łangowskich (Rs II 297), Władysława Łebińskiego (Rs II 298), Friedricha Lorentza (Rs II 299), Ignacego Łyskowskiego (Rs II 300), Mieczysława Łyskowskiego (Rs II 301), Aleksandra Majkowskiego⁵ (Rs II 302), Albina Makowskiego (Rs II 303), Feliksa Marszałkowskiego (Rs II 304), Antoniego Miotka (Rs II 305), Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza (Rs II 306), Augustyna Necla (Rs II 307), Franciszka Nierzwickiego (Rs II 308), Heinricha Nitschmanna (Rs II 309), Bernarda Nuszowskiego (Rs II 310), Tadeusza Odrowskiego (Rs II 310), Erazma Parczewskiego (Rs II 311), Jana Patocka (Rs II 311), Józefa Piechowskiego (Rs II 314), Jana Piepki (Rs II 315), Antoniego Pikarskiego (Rs II 316), księży: Gustawa, Juliusza i Wojciecha Pobłockich (Rs II 317), Romana Pollaka (Rs II 318), Rodziny Pomierskich (Rs II 319), Stanisława Radkiewicza (Rs II 320), Michała Rakowskiego (Rs II 321), Jana Rohra (Rs II 322), Jana Rompskiego (Rs II 323), Leona Roppla (Rs II 324), Rodziny Różyckich (Rs II 325), Fryderyka hr. Skarbka (Rs II 326), Walentego Stefańskiego (Rs II 327), Ignacego Szutenberga (Rs II 328), Jana Trepczyka (Rs II 329), Jana Żaczka (Rs II 330).

Wśród postaci, których materiały znajdują się w omawianym zbiorze kolekcji, przeważają dwie kategorie: obrońcy polskości i działacze na niwie narodowej (zarówno na scenie społeczno-politycznej, jak i na polu szeroko pojętej kultury i działalności oświatowej) w okresie zaborów, a także w okresie II RP oraz szerzyciele – również szeroko rozumianej – kwestii kaszubskiej, zwłaszcza zaś wybitni twórcy kaszubscy. Trzecią kategorię osób, którą można tutaj wyodrębnić, stanowią ludzie nauki.

Charakterystykę poszczególnych kolekcji chronologicznie wypada zacząć od materiałów dotyczących **Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza (1764-1855)**, wywodzącego się z Mazur, a zakorzenionego później w Gdańsku pastora i wielkiego krzewiciela języka polskiego⁶. Papiery powyższe (głównie wypisy, notatki oraz opracowania twórcy spuścizny i innych autorów⁷) objęte zostały sygnaturą Rs II 306. Liczą one łącznie 36 jednostek merytorycznych. Spośród opracowań autorstwa Andrzeja Bukowskiego wymienić warto: *Gdańszczanin opętany miłością języka polskiego (w dwusetną rocznicę urodzin K.C. Mrongowiusza)*⁸, *Setna rocznica*

⁵ Dodatkowe materiały, uzupełniające w pewnym stopniu wcześniej już opracowaną kolekcję dotyczącą lidera Młodokaszubów, a obejmującą blok sygnatur Rs II 115 – Rs II 128.

⁶ Zob. biogram Mrongowiusza autorstwa H. Dzienis w *Słowniku Biograficznym Pomorza Nadwiślańskiego* (SBPN): t. 3: L-P, Gdańsk 1997, s. 265-267. Tamże dalsza bibliografia.

⁷ Np. K. Mężyńskiego, *K.C. Mrongowiusz jako kandydat na profesora gramatyki języków słowiańskich w gimnazjum krzemienieckim*. (Nieznane listy Mrongowiusza do G.E. Grodka), *Nadbitka z „Rocznika Gdańskiego”*, 1962, t. XXI, s. 112, sygn. Rs II 306/19 (egzemplarz z odręczną dedykacją autora dla A.B.).

⁸ Rkps, k. 2, sygn. Rs II 306/10.

zgonu *Mrongowiusza*⁹, *Krzysztof Celestyn Mrongowiusz – obrońca polskości, Gdańska i Pomorza*¹⁰, *Bojownikowi o polskość w Prusach – Krzysztofowi Celestynowi Mrongowiuszowi*¹¹, *Obrońca polskiego słowa*¹².

Mieszkańcem Gdańska był też prokurent handlowy polskiego Domu Komisowego Aleksander Makowski-Ludwik Kendzior und Co, **Jan Roehr (1816-1877)**, który w okresie powstania styczniowego organizował przerzuty broni dla powstańców¹³. Pod sygnaturą RS II 322 znajdują się odpisy maszynowe z „Gazety Toruńskiej” z roku 1877, zawierające jego nekrologi i biograficzne artykuły o nim¹⁴. Sygnatura Rs II 316 zawiera materiały¹⁵ dotyczące innego powstańca z roku 1863 (a właściwie jego grobu na cmentarzu oliwskim), **Antoniego Pikarskiego**.

Z Gdańskiem był też związany ściśle **Jakub Gliniecki (1849-1932)**, krzewiciel polskości na tym terenie i jeden z inspiratorów powstania „Gazety Gdańskiej”¹⁶. Dotycząca jego kolekcja, oznaczona sygn. Rs II 284, liczy zaledwie 4 jednostki merytoryczne, jednak o wielkiej wartości źródłowej. Szczególnie cenne są osobiste relacje córki założyciela gdańskiego „Ogniwa”, Jadwigi z Glinieckich Kurowskiej, zatyłowane: „Wspomnienia o życiu i rozwoju Polonii Gdańskiej w latach 1875-1900”¹⁷, gdzie to opisuje szeroko działalność swego ojca. Dokument powyższy uzupełniają dwie fotografie, przedstawiające Jakuba Glinieckiego¹⁸ i autorki powyższych wspomnień¹⁹ oraz korespondencja A. Bukowskiego z synem Jadwigi z Glinieckich Kurowskiej (wnukiem J. Glinieckiego), Witoldem Kurowskim²⁰.

Kolejny gdańszczanin, obecny w omawianym tutaj zespole, to współzałożyciel i pierwszy prezes Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki w Wolnym Mieście Gdańsku, **Jan Kanty Pomierski (1855-1926)**. Na kolekcję²¹ odnoszących się do niego materiałów składają się: notatki, wypisy źródłowe, opracowania²² oraz korespondencja biograficzna Andrzeja Bukowskiego.

⁹ Maszyn., k. 2, sygn. Rs II 306/14.

¹⁰ Maszyn., k. 1, sygn. Rs II 306/15.

¹¹ Maszyn. i rkps, 4 k., sygn. Rs II 306/16.

¹² Wyc. z: Rejsy”, dod. do „Dziennika Bałtyckiego”, 27.05.1957, sygn. Rs II 306/17.

¹³ Zob. A. Bukowski, *Pomorze Gdańskie w Powstaniu Styczniowym*, Gdańsk 1964, s. 50, 79, 85, 123; A. Romanow, *Obraz demograficzny miasta*, [w:] *Historia Gdańska*, t. IV/1, Sopot 1998, s. 22.

¹⁴ Łącznie trzy jednostki merytoryczne.

¹⁵ Dokumentacja dotyczy lokalizacji i próby likwidacji grobów A. Pikarskiego i jego żony Amelii, łącznie 3 j.m.

¹⁶ Zob. biogram autorstwa A. Bukowskiego w SBPN, t. 2: G-K, Gdańsk 1994, s. 61-62.

¹⁷ Maszynopis, k. 4, sygn. Rs II 284/4.

¹⁸ Fot. cz.b., 8,5x13,5 cm, sygn. Rs II 284/2.

¹⁹ Fot. cz.b., 9x13,5 cm, sygn. Rs II 284/3.

²⁰ 1 list W. Kurowskiego do A. Bukowskiego z r. 1977, maszyn. z autografem, k. 1, sygn. Rs II 284/1.

²¹ Łącznie 24 jednostki merytoryczne.

²² „Jan Kanty Pomierski – Współzałożyciel i pierwszy prezes Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku”, rkps, k 12; „Pomierski Jan Kanty (1855-1926) ...”, rkps, 2 k.; „Pomierski Jan Kanty (1855-1926) ...”, kserokopia z odręcznymi poprawkami, k. 5.

Następne „gdańskie” kolekcje dotyczą postaci **Franciszka Leona Kręckiego (1883-1940)** oraz **Wiktora Hirscha (1886-1940)**. Materiały dotyczące pierwszego z nich oznaczone zostały sygnaturą Rs II 294. Znajdują się tutaj m.in. dwa urzędowe zaświadczenia: „Anmeldebeschreibung”²³ z roku 1911 oraz „Bescheinigung”²⁴ z roku 1913. Osobie Wiktora Hirscha, znanego lekarza dentysty oraz działacza polskiego w WMG, poświęcona jest kolekcja o sygn. Rs II 288. Znajduje się tam korespondencja z jego żoną – Heleną²⁵ oraz synem Wiktoorem²⁶, a także dwie fotografie²⁷.

Wybitnym dziennikarzem i redaktorem wspomnianej wyżej „Gazety Gdańskiej” był **Wilhelm Krystian Grismann (1883-1940)**, syn Polki i rodowitego Niemca, zamordowany przez swoich współziomków w Stutthofie za sprawę polską²⁸. Zachowała się opinia z dn. 29 października 1913 r. o jego pracy w Redakcji „Gazety Gdańskiej”²⁹.

Niemieckim pochodzeniem, a wielkim sercem do Polaków i polskości, zwłaszcza do kultury polskiej, odznaczał się elblązanin **Heinrich Eduard Nitschmann (1826-1906)**³⁰. Dotycząca jego osoby kolekcja w zbiorach A. Bukowskiego liczy 21 jednostek merytorycznych, oznaczonych sygnaturą Rs II 309. Są to głównie notatki i wypisy źródłowe twórcy spuścizny oraz opracowania jego³¹ i innych autorów³².

Z Elblągiem była także związana postać dr. medycyny **Gabriela Benno**³³, żyjącego w XIX w. Kserokopie dokumentów, związanych z jego studiami na Uniwersytecie w Berlinie, a znajdujących się w Archiv Humboldt Universitat zu Berlin, oznaczone zostały sygnaturą Rs II 274.

Czasów studenckich (w Gryfii, Wrocławiu i w Berlinie) innego dr. medycyny, związanego później z Sopotem, a także wybitnego działacza na niwie narodowej, **Jana Żaczka (1841-1889)**³⁴, dotyczy kolekcja oznaczona symbolem inwent. Rs

²³ Rs II 294/2.

²⁴ Rs II 294/1.

²⁵ 2 listy z r. 1959, maszyn., sygn. Rs II 288/2 (1 k.) oraz Rs II 288/5 (3 k.).

²⁶ 1 list z r. 1959, maszyn., 1 k.

²⁷ Portret W. Hirscha (cz.b., 9x14 cm, sygn. Rs II 288/3) oraz fot. z balu akademickiego w Sopocie w r. 1938 (cz.b., 14x9 cm, sygn. Rs II 288/4).

²⁸ Zob. biogram autorstwa A. Romanowa w SBPN, t. 2..., s. 109-110.

²⁹ Maszynopis, 1 k., sygn. Rs II 286.

³⁰ Zob. biogram autorstwa L. Jarzębowski w SBPN, t. III..., s. 325-326.

³¹ Biogram bez tyt., rkps, k. 5, sygn. Rs II 309/9.

³² M. in.: Z. Mrozek J. Pałasz, *Dzieje kultu Mickiewicza na Pomorzu*, rkps, k. 11, sygn. Rs II 309/10; J. Kolendo, *Niemiec – popularyzator polskiej kultury*, „Mazury i Warmia”. Pismo Społeczno-Kulturalne, sierpień-wrzesień 1955, nr 4-5, s. 88-89, 122, sygn. Rs II 309/13; L. Jarzębowski, *Henryk Nitschmann – miłośnik kultury polskiej*, nadbitka z: „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Nauki Humanistyczno-Społeczne”, z. 3., *Filologia Polska (II)*, s. 215-247, Rs II 309/16.

³³ Urodzony w Elblągu 25 lutego 1828 r., syn Bernharda i Rosetty z d. Aschenheim, wyznania mojżeszowego (Vita, Rs II 274/3a).

³⁴ Zob. biogram autorstwa S. Gierszewskiego w SBPN, t. IV: R-Ż, Gdańsk 1997, s. 537.

II 330, zawierająca 8 jednostek merytorycznych. Są to głównie notatki i wypisy źródłowe A. Bukowskiego oraz fotokopia i odpisy korespondencji Jana Żaczka (jako stypendysty Towarzystwa Pomocy Naukowej w Chełmnie) z Florianem Ceynową³⁵, a także odpisy innych dokumentów z okresu studiów lekarskich późniejszego czołowego lekarza słynnego kąpieliska w Sopocie. Dwie fotografie³⁶ Jana Żaczka oraz opracowanie A. Bukowskiego („O towarzyszu, co »opuścił uszy«”³⁷) uzupełniają powyższy zbiór.

Cały szereg kolekcji opisywanego tutaj zespołu dotyczy wybitnych działaczy pomorskich na niwie umacniania i krzewienia polskości zarówno w sferze społeczno-politycznej, jak i kulturalno-oświatowej, w XIX i pocz. XX w, tj. w okresie zaborów. Są to przedstawiciele różnych warstw społecznych. Pokazną liczbę wśród nich stanowią osoby ze środowiska ziemiańskiego. I tutaj chronologia nakazuje zacząć od postaci **Floriana Fryderyka hr. Skarbka (1792-1866)**³⁸. Pod sygnaturą Rs II 326 znajdują się odpisy maszynowe (z „Kłósów”, 1865) fragmentów z jego pamiętników³⁹ oraz artykułu biograficznego Kazimierza Władysława Wójcickiego⁴⁰. W następnej kolejności należy opisać znajdujące się w zbiorze kolekcje materiałów biograficznych dotyczących wybitnych przedstawicieli, takich pomorskich rodzin (o rodowodzie ziemiańsko-szlacheckim, tworzących zarazem czołówkę ówczesnej polskiej inteligencji na tym terenie⁴¹) jak: **Chmielewscy, Czarlińscy, Donimirscy, Jackowscy, Łangowscy, Łebińscy, Łyskowscy, Parczewscy, Radkiewicz, Rakowscy**.

Sygnatura Rs II 277, zawiera fotokopie⁴² szeregu akt „Magistrats zu Culm”, przechowywanych w Archiwum Państwowym w Poznaniu, odnoszących się zaś do sędziego **Alfonsa Chmielewskiego (1849-1934)**, wybitnego działacza narodowego, współtwórcy szeregu towarzystw i instytucji ludowych⁴³. Unikatowy druk⁴⁴, zawierający mowę żałobną ks. Józefa Kłosa, wygłoszoną na pogrzebie wieloletniego prezesa Koła Polskiego w sejmie pruskim i wiceprezesa takiegoż Koła w parlamencie Rzeszy Niemieckiej, **Leona Schedlin Czarlińskiego (1835-1918)**, oznaczono sygnaturą Rs II 279/2. Kolekcję uzupełnia list Adama Leona

³⁵ Fotokopia listu Floriana Ceynowy do Dyrekcji Towarzystwa Pomocy Naukowej z dn. 28. września 1864 r., z prośbą o udzielenie pomocy finansowej J. Żączkowi (sygn. Rs II 330/4) oraz jego odpis maszyn., a także odpis maszyn. (2 k.) listu J. Żaczka do Floriana Ceynowy z dn. 22.10.1867 r.

³⁶ Czarno-białe, 20x30 cm, sygn. Rs II 330/1 oraz Rs II 330/2.

³⁷ Rkps, 2 k., sygn.: Rs II 330/8.

³⁸ Zob. biogram autorstwa J. Wojtowicza w SBPN, t. IV..., s. 222-224.

³⁹ *Spełniona Kłątwa*. Ustęp z pamiętników Fryderyka hr. Skarbka. („Kłósy”, 1865, t. I, nr 5, s. 50), maszyn., k. 3, sygn. Rs II 326/1.

⁴⁰ *Fryderyk hr. Skarbek* („Kłósy”, 1865, t. I, nr 2, s. 18-19), maszyn., 7 k., sygn. Rs II 326/2.

⁴¹ Zob. m.in.: J. Borzyszkowski, *Inteligencja polska w Prusach zachodnich 1848-1920*, Gdańsk 1986.

⁴² 65 jedn. merytorycznych na 71 k.

⁴³ Zob. biogram autorstwa A. Bukowskiego w SBPN, t. I: A-F, Gdańsk 1992, s. 206-207.

⁴⁴ Wyd. w Poznaniu w r. 1918 nakładem „Rodziny”, „czcionkami Drukarni i Księgarni Św. Wojciecha”.

Michała Czarlińskiego do A. Bukowskiego z roku 1938, z szeregiem informacji o ojcu, Leonie⁴⁵. Pod sygnaturą Rs II 282, znajdziemy zaś notatki źródłowe⁴⁶ A. Bukowskiego nt. wybitnych przedstawicieli rodziny **Donimirskich: Teodora (1805-1884), Jana (1847-1929)** oraz **Witolda (1874-1939)**. Rodziny **Jackowskich**, zwłaszcza zaś postaci wielce zasłużonego na niwie społeczno-narodowej **Hiacyntha (1805-1877)**, dotyczą materiały biograficzne objęte sygn. Rs II 290: notatki, wypisy i odpisy źródeł (zwłaszcza z „Pielgrzyma”⁴⁷) oraz korespondencja A. Bukowskiego, związana z poszukiwaniem informacji o Jackowskich⁴⁸. Obfitą korespondencję i szereg interesujących materiałów⁴⁹ zawiera kolekcja⁵⁰ oznaczona sygn. Rs II 297, a dotycząca rodziny Łangowskich, zwłaszcza zaś wybitnego działacza niepodległościowego **Jana Leona Łangowskiego (1883-1939)**, właściciela wzorcowego (w okresie międzywojennym) majątku w Mileszewach w pow. brodnickim, zamordowanego przez hitlerowców w roku 1939. Innego zwolennika pracy organicznej, z urodzenia również ziemianina, z tym że działającego później bardziej piórem niż pługiem, **Władysława Łebińskiego (1840-1907)**, dotyczy zbiór fotokopii⁵¹ z akt Polizeipraesidium Posen, znajdujących się w Archiwum Państwowym w Poznaniu, a stanowiących jednostkę inwentarzową Rs II 298. Podobny zbiorek fotokopii akt, pochodzących z tego samego zespołu, oznaczony zaś symbolem Rs II 301, odnosi się do wielce zasłużonej na polu działalności narodowej postaci **Mieczysława Łyskowskiego**⁵². Kolejnego wybitnego przedstawiciela rodu Łyskowskich, **Ignacego (1820-1886)**, ziemianina i czołowego parlamentarzysty Koła Polskiego w Berlinie, dotyczy zbiór materiałów osygnowany symbolem Rs II 300. Są to odpisy maszyn. obszernych nekrologów biograficznych z „Tygodnika Ilustrowanego”⁵³ oraz broszurka Witolda Jakóbczyka: *Listy Ignacego Łyskowskiego do Wojciecha Lipskiego*.⁵⁴ Pod sygn. Rs II 320 zgromadzono materiały odnoszące się do postaci **Stanisława Radkiewicza (1799-1875)**, ziemianina osiadłego w Brzeźnie, w powiecie świeckim, w okresie powstania styczniowego naczelnika Prus Zachodnich, później m.in. prezesa Koła Polskiego w Berlinie i współtwórcy wielu inicjatyw społecznych, gospodarczych i na polu oświaty⁵⁵. W skład zbioru wchodzi maszynowe odpisy nekrologów i artykułów okolicznościowych

⁴⁵ Rkps, 1 k.

⁴⁶ Rkps, 6 k.

⁴⁷ Roczniki: 1874 i 1877.

⁴⁸ Łącznie 16 jedn. merytorycznych na 22 k.: rękopisy i maszynopisy.

⁴⁹ Na szczególną uwagę zasługuje kserokopia artykułu J. Płażewskiego, *Mileszewy – Leon Łangowski: intensywny warsztat gospodarki rolnej*, „Dzień Pomorski”, 10.09.1937, s. 5.

⁵⁰ Łącznie 17 jedn. merytorycznych: rkps, maszyn. i wyc. pras.

⁵¹ 8 jedn. merytorycznych na 15 k.

⁵² Zob. biogram M. Łyskowskiego autorstwa A. Bukowskiego w SBPN, t. III..., s. 128-130.

⁵³ Zob. 1886 r. Autorem jednego z biogramów jest Antoni Donimirski (1846-1912), sygn. Rs II 300/2.

⁵⁴ Wyd. w Toruniu, nakładem Towarzystwa Naukowego Toruńskiego, w r. 1939, s. 11, sygn. Rs II 300/1.

⁵⁵ Zob. m.in. biogram autorstwa B. Okoniewskiej w SBPN, t. IV..., s. 27-28.

z „Gazety Toruńskiej”⁵⁶ oraz oprac. źródłowe⁵⁷ A. Bukowskiego. Kolekcja o podobnym składzie rodzajów materiałów⁵⁸, a opatrzona sygnaturą Rs II 312 dotyczy osoby **Erazma Parczewskiego (1826-1915)**, również ziemianina i wybitnego działacza na niwie gospodarki, oświaty i różnych przedsięwzięć społecznych⁵⁹.

Chłopskim zaś pochodzeniem legitymował się **Franciszek Nierzwicki (1821-1904)** spod Skarszew, niezwykle zasłużony działacz oświatowy i propagator oraz kolporter polskiej prasy i wydawnictw książkowych⁶⁰. W omawianym zbiorze znajdują się – opatrzone symbolem sygn. Rs II 308 – fotokopie opracowania biograficznego, autorstwa (nieznanego bliżej) ks. Tomasza: „Życiorys Starego Franka”⁶¹. Z rodziny chłopskiej pochodził również piewca polskość na Mazurach i wybitny działacz społeczno-polityczny tej ziemi, **Michał Kajka (1858-1940)**⁶². Zbiór dotyczący jego osoby, obejmuje dwa opracowania biograficzne autorstwa A. Bukowskiego⁶³ oraz antologię utworów poetyckich tego czołowego barda ludowego Mazur⁶⁴. Materiały powyższe stanowią jednostkę inwentarzową Rs II 291.

Zasługi polskiego duchowieństwa katolickiego na ziemiach pomorsko-kaszubskich są oczywiste, niezaprzeczone i nie do podważenia. W omawianym tutaj zbiorze kolekcji biograficznych grupę powyższą reprezentują, połączeni więzami krwi rodzinnej, księża **Pobłoccy: Gustaw (1840-1915)**⁶⁵, **Juliusz (1835-1915)**⁶⁶ i **Wojciech (1853-1923)**⁶⁷. Materiały ich dotyczące grupuje jednostka inwentarzowa Rs II 317⁶⁸. Są to głównie kserokopie materiałów archiwalnych z akt – znajdującego się w poznańskim Archiwum Państwowym – zespołu Naczelnego Prezy-

⁵⁶ Zob. 1875 r., łącznie 4 teksty na 3 k., sygn. Rs II 320/2 i Rs II 320/3.

⁵⁷ „Stanisław Radkiewicz ...”, rkps, 3 k.

⁵⁸ M.in.: 4 jedn. korespondencji biograf. A. Bukowskiego z r. 1978 (listy: od Tadeusza Parczewskiego, od i do Walentego Parczewskiego, od Wiktora Frąckowiaka); 3 odpisy nekrologów E.P. z r. 1915 w: „Pielgrzymie”, „Kłosach” i w „Pracy”; oprac. A. Bukowskiego *Erazm Parczewski (1826-1915), działacz społeczno-narodowy na Pomorzu i Warmii*, maszyn., 2 k.

⁵⁹ Zob. biogram autorstwa K. Brożka w SBPN, t. III..., s. 389.

⁶⁰ Zob. biogram autorstwa R. Szwocha w SBPN, t. III..., s. 318-319.

⁶¹ 3 fot., 13x18 cm.

⁶² Zob. biogram autorstwa T. Orackiego w: *Literatura Polska. Przewodnik Encyklopedyczny*, t. I: A-M, Warszawa 1984, s. 407-408.

⁶³ Michał Kajka (1858-1940), rkps, 4 k.; Michał Kajka (1858-1940), maszynopis, k. 20 (od k. 9 antologia tekstów poetyckich).

⁶⁴ Znajdują się tutaj nstp. utwory M. Kajki: *Drzewo, Mazury, Tęskność za ojczystą mową, Hymn nadziei, Dom rodzinny, Z duchowej mej niwy, Sierota, Dwie beczki, Słońce się też oddaliło*.

⁶⁵ Zob. biogramy: autorstwa A. Bukowskiego w SBPN, t. III..., s. 445-448 oraz autorstwa ks. Henryka Mrossa w: *Słownik biograficzny kapłanów diecezji chełmińskiej wyświęconych w latach 1821-1920*, Pelplin 1995, s. 244-245.

⁶⁶ Zob. biogramy: autorstwa Jana Walkusza w SBPN, t. III..., s. 448-449 oraz autorstwa ks. H. Mrossa w: *Słownik biograficzny kapłanów diecezji chełmińskiej...*, s. 245.

⁶⁷ Zob. biogram autorstwa ks. H. Mrossa w: *Słownik biograficzny kapłanów diecezji chełmińskiej...*, s. 245-246.

⁶⁸ Łącznie 34 jedn. mervtorvczne.

dium w Poznaniu oraz korespondencji ze zbiorów Towarzystwa Naukowego Toruńskiego. Papiery te dotyczą szczególnie postaci ks. Gustawa Pobłockiego. Uzupełnieniem kolekcji jest kserokopia wspomnień pośmiertnych ks. Alfonsa Mańkowskiego z kolekcji W. Fiałka⁶⁹, opracowania źródłowe A. Bukowskiego⁷⁰ oraz jego korespondencja biograficzna, m.in. z ks. Kazimierzem Kirsteinem z Wtelna, który sporządził również na prośbę A. Bukowskiego „Wykaz prac ks. Gustawa Pobłockiego”⁷¹. Szczególną wagę źródłową przedstawiają trzy czarno-białe fotografie portretowe. Pierwsza ukazuje sylwetkę ks. Wojciecha Pobłockiego⁷². Na drugiej widzimy całą trójkę omawianych kapłanów⁷³. Trzecia przedstawia zaś ks. kanonika, dr. Juliusza Pobłockiego⁷⁴.

Ludzie kultury, zwłaszcza książki i prasy, a wśród nich drukarze, księgarze i wydawcy, zajmują znaczne miejsce w prezentowanym tutaj zespole kolekcji biograficznych w spuściźnie Andrzeja Bukowskiego. Zacząć wypada od założyciela (w Chełmnie w roku 1849) pierwszej (w dziewiętnastym stuleciu) drukarni polskiej na Pomorzu Gdańskim, **Józefa Szczepana Gólkowskiego (1787-1871)**, wydawcy „Szkółki Narodowej”, „Nadwiślanina” i innych czasopism oraz druków polskich⁷⁵. Kolekcję⁷⁶ – dotyczących jego postaci – notatek i wypisów źródłowych A. Bukowskiego, oznaczono symbolem inw. Rs II 285. Postaci innego wybitnego drukarza polskiego, działającego w Brodnicy, **Antoniego Gąsiorowskiego (1821-1878)**, dotyczy korespondencja biograficzna A. Bukowskiego z roku 1948, sygn. Rs II 283. Gąsiorowski był uczniem **Walentego Macieja Stefańskiego (1813-1877)**, słynnego drukarza (a także działacza narodowego) z Poznania. Odpis artykułu⁷⁷ jego autorstwa, zamieszczonego w „Nadwiślaninie” z roku 1861 znaleźć można pod sygn. Rs II 327. Do postaci **Kazimierza Różyckiego (1869-1915)**⁷⁸ oraz innych przedstawicieli księgarskiej rodziny Różyckich, odnoszą się notatki i korespondencja biograficzna A. Bukowskiego, tworząca jednostkę inwentarzową Rs II 325⁷⁹. Pokażny zbiór fotokopii niemieckich akt policyjnych⁸⁰, dotyczących osoby pisarza, redaktora i wydawcy oraz działacza

⁶⁹ K. 2, sygn. Rs II 317/27.

⁷⁰ „Pobłocki Juliusz (1835-1915) [...]”, rkps z 1981 r., k. 3, sygn. Rs II 317/33; „Pobłocki Gustaw (1840-1915) [...]”, rkps, k. 4, sygn. Rs II 317/34.

⁷¹ Maszyn., k. 3, sygn. Rs II 317/26.

⁷² 13x17 cm, sygn. Rs II 317/1.

⁷³ Wojciecha, Juliusza i Gustawa, 13x17 cm, sygn. Rs II 317/2.

⁷⁴ 13x17 cm, sygn. Rs II 317/3.

⁷⁵ Zob. biogram autorstwa A. Bukowskiego w SBPN, t. II..., s. 89-90.

⁷⁶ Łącznie 7 jedn. merytorycznych.

⁷⁷ „Co teraz robić”, maszyn., 4 k.

⁷⁸ Zob. biogram autorstwa E. Czerniakowskiej w SBPN, t. IV..., s. 96-97.

⁷⁹ Łącznie 7 jedn. merytorycznych.

⁸⁰ Z zespołu Polizei Praezidium Posen w Archiwum Państwowym w Poznaniu, łącznie 36 jedn. merytorycznych na 57 k. fot.

społecznego, zarazem drukarza i księgarza, **Józefa Romana Chociszewskiego (1837-1914)**⁸¹. Sygnaturą Rs II 275 objęta została kolekcja materiałów biograficznych odnoszących się do postaci znanego dziennikarza i wydawcy, m.in. „Pielgrzymia” oraz „Gazety Kartuskiej”, **Jana Bielińskiego (1870-1964)**⁸². W jej skład wchodzi m.in. 2 nekrologi oraz „Życiorys Jana Bielińskiego”, opracowany przez jego syna Stanisława w roku 1964⁸³. Osoby wielkiego dziennikarza pomorskiego, redaktora m.in. „Gazety Grudziądzkiej”, **Jana Michała Rakowskiego (1859-1939)**⁸⁴ dotyczą kserokopie akt Polizei Praesidium Posen, opatrzone symbolem inw. Rs II 321⁸⁵. Kolejny zbiór (sygn. Rs II 310) kserokopii z akt archiwalnych, tym razem pochodzących z Archiwum Państwowego m.st. Warszawy⁸⁶, zawiera informacje i dokumenty z okresu studiów w Wyższej Szkole Dziennikarskiej w Warszawie w latach 1930-1932, znakomitego dziennikarza pomorskiego z okresu II RP, **Bernarda Edmunda Nuszowskiego (1913-1944?)**⁸⁷.

Z innych pomorskich kolekcji z okresu II RP wymienić należy (oznaczony sygn. Rs II 311) zbiór materiałów dotyczący postaci rolnika i działacza społecznego na Powiślu, **Tadeusza Odrowskiego (1891-1957)**⁸⁸. Na kolekcję składa się korespondencja biograficzna A. Bukowskiego⁸⁹, m.in. z córką T. Odrowskiego, Danutą Paszczukową, która w swoich listach zamieszcza bogatą faktografię z życia i działalności swego ojca⁹⁰. Stanowiąca jednostkę inwentarzową Rs II 296⁹¹ korespondencja A. Bukowskiego z Ireną Łacką z roku 1964 zawiera również obfitą bazę faktograficzną, dotyczącą jej męża, starosty krajowego pomorskiego **Wincentego Pawła Łackiego (1898-1964)**⁹². Sygnaturą inw. Rs II 314 oznaczono kserokopię urzędowego (w j. niem.) dokumentu z roku 1885, zawierającego dane osobowe (nieznanego bliżej) **Józefa Piechowskiego**. Od ręczne zapiski⁹³ Władysławy Kanczkowskiej z danymi odnoszącymi się do – pochodzącej z Kociewia – rodziny **Kamrowskich (ks. Edmunda, Leona i Mariana)**, obejmuje sygn. Rs II 292.

Omawianie drugiej wielkiej grupy opisywanych w niniejszym opracowaniu kolekcji osobowych, którą to nazwać by można umownie „kaszubska”, rozpoczęte

⁸¹ Zob. biogram autorstwa B. Cyglera w SBPN, t. I..., s. 208-209.

⁸² Zob. biogram autorstwa W. Peplińskiego w SBPN, t. I..., s. 101-102.

⁸³ Maszynopis z dn. 18.05.1964 r., k. 5 + 1 k. listu przewodniego Stanisława Bielińskiego do A. Bukowskiego.

⁸⁴ Zob. biogram autorstwa T. Orackiego w SBPN, t. IV..., s. 34.

⁸⁵ 5 jedn. merytorycznych.

⁸⁶ 5 k. kserokopii + list przewodni dyr. Archiwum Państw. M.St. W-wy, Józefa Kazimierskiego do A. Bukowskiego z r. 1976.

⁸⁷ Zob. biogram autorstwa A. Bukowskiego w SBPN, t. III..., s. 339-340.

⁸⁸ Zob. biogram T. Odrowskiego, autorstwa T. Orackiego w SBPN, t. III..., s. 346-347.

⁸⁹ Łącznie 7 jedn. merytorycznych.

⁹⁰ Dwa listy z r. 1978, maszyn., 2+2 k, sygn. Rs II 311/1 oraz Rs II 311/2.

⁹¹ Łącznie 4 jedn. merytoryczne, rkps i maszyn., 7 k.

⁹² Zob. biogram W. Łackiego autorstwa K. Przybyszewskiego w SBPN, t. III..., s. 103-104.

⁹³ List W. Kanczkowskiej do A. Bukowskiego z dn. 22.03.1988, rkps, 4 k.

zostanie od materiałów biograficznych dotyczących **Teodory (1860-1951) i Izydora (1874-1925) Gulgowskich**⁹⁴. Stanowią one jednostkę inwentarzową Rs II 287. Zbiorek zawiera: list Teodory Gulgowskiej do A. Bukowskiego z roku 1950⁹⁵, oprac. A. Bukowskiego: *Działalność Teodory Gulgowskiej*⁹⁶, wyc. z art. Czesława Skonki: *Śladami Izydora Gulgowskiego*⁹⁷, kserokopię fot. Izydora Gulgowskiego⁹⁸, fotografię cz.b. grobu Gulgowskich⁹⁹, notatkę A. Bukowskiego: „Muzeum skansenowskie”¹⁰⁰, 5 wyc. pras. z lat 1968-1974 dotyczących skansenu we Wdzydzach¹⁰¹, fot. Zbigniewa Kosycarza z koncertu kaszubskiego zespołu ludowego w skansenie we Wdzydzach¹⁰².

Następny „kaszubski” zbiór materiałów biograficznych odnosi się do osoby współtwórcy (współ m.in. z Izydorem Gulgowskim) słynnego Verein für kaschubische Volkskunde i jednego z największych niemieckich znawców problematyki kaszubskiej, **Friedricha Wilhelma Lorentza (1870-1937)**¹⁰³. Oznaczona symbolem inw. Rs II 299 kolekcja zawiera łącznie 77 jednostek merytorycznych. Z dokumentów oryginalnych zawiera ona 3 listy Lorentza do Franciszka Kręckiego z lat 1911-1912¹⁰⁴. Pozostałe materiały to notatki i wypisy źródłowe oraz oprac. biograficzne i źródłowe A. Bukowskiego¹⁰⁵. Wiele miejsca zajmuje w zbiorze ko-

⁹⁴ Zob. ich biogramy autorstwa A. Bukowskiego w SBPN, t. II..., s. 135-138.

⁹⁵ Napisany na odwrociu widokówki ukazującej jez. Wdzydze, sygn. Rs II 287/1.

⁹⁶ Maszyn., 3 k., sygn. Rs II 287/2.

⁹⁷ „Dziennik Bałtycki”, 22/23.04.1978, nr 92, sygn. Rs II 287/3.

⁹⁸ 1 k., sygn. Rs II 287/4. Pod fot. podpis: „Izydor Gulgowski, Wdzydze. Założyciel kaszubskiego przemysłu ludowego”. Pod drukowanym podpisem odręczna zapiska nt. eksponatów przemysłu ludowego na Pomorskiej Wystawie Rolnictwa i Przemysłu w Grudziądzu.

⁹⁹ 9x14 cm, sygn. Rs II 287/5.

¹⁰⁰ Rkps, 1 k., sygn. Rs II 287/6.

¹⁰¹ Wyc. z „Życia Warszawy” (z 28.07.1974, nr 205: (maj), *Żyjący skansen na Kaszubach*; z „Dziennika Bałtyckiego” (z 27/28.06.1971, nr 152): H. Otto, *Skansen we Wdzydzach*; i z „Głosu Wybrzeża” (3 wyc.: z 12.07.1968, nr 165, z 11/12.09.1971, nr 216, z 7.11.1973, nr 265): I.T., *Kłopoty z wdzydzkim skansenem, Kaszubski park etnograficzny*, (fot. Z. Kosycarza); I. Trojanowska, *Kryzys w skansenie*; sygn. Rs II 287/7-11.

¹⁰² Fot cz.b., 24x18,5 cm, sygn. Rs II 287/12.

¹⁰³ Zob. biogramy F. Lorentza autorstwa A. Bukowskiego w *Polskim Słowniku Biograficznym*, t. XVIII/4, z. 75, Wrocław-Warszawa 1972, s. 551-554 oraz autorstwa J. Zieniukowej w SBPN, t. III..., s. 80-82.

¹⁰⁴ Rkps w j. niem., wszystkie trzy listy pisane w Kartuzach, dwa pierwsze (z 3.12 i z 19.12.1911 r.) napisane ołówkiem, trzeci (z 16.01.1912 r.) pisany już czarnym atramentem. Sygn. Rs II 299/1-3.

¹⁰⁵ Konspekt i opracowania (łącznie 8 jedn. meryt.) stanowiące materiał roboczy do planowanym wydawnictwie nt. Lorentza, rkps i maszyn., k. 28, sygn. Rs II 299/15-22; „Lorentz Friedrich (1870-1937)...”, maszyn. z r. 1971, 9 k., sygn. Rs II 299/4; „Lorentz Friedrich Wilhelm...”, szcotka druk. biogramu autorstwa A. Bukowskiego w PSB, k. 3, sygn. Rs II 299/5; „Herr Dr Friedrich Lorentz”, maszyn. z 25.05.1983, k. 4, sygn. Rs II 299/6; „Herr dr Friedrich Lorentz”, 2 egz. wyc. z: „Dziennik Bałtycki”, 25.05.1983, nr 102, sygn. Rs II 299/7 oraz Rs II 299/8; „Z tajnych archiwów niemieckich. Gadzinówki Friedricha Lorentza”. maszyn.. k. 8. sven. Rs II 299/9.

respondencja¹⁰⁶ oraz opracowania polemiczne¹⁰⁷ A. Bukowskiego odnośnie do oceny działalności kaszubskiej Friedricha Lorentza, zwłaszcza w zakresie publicystyki w okresie II Rzeczypospolitej. Bukowski nie uważał go bowiem – oględnie rzecz ujmując – za przyjaciela Polski i Polaków, doceniając jednak zasługi Lorentza na polu naukowym, zwłaszcza w zakresie dialektologii słowińskiej i kaszubskiej. Krytycznie już jednak oceniał, powołując się m.in. na opinie Jana Karnowskiego i Władysława Pniewskiego, jego twórczość historyczną¹⁰⁸.

Uzupełnieniem znajdującej się w spuściznie A. Bukowskiego, kolekcji biograficznej dotyczącej Aleksandra Majkowskiego¹⁰⁹, która była już wcześniej opisywana¹¹⁰, jest jedn. inw. Rs II 302, zawierająca kserokopie stron tyt. dwóch tomików autora *Žécé i przigòde Remusa: Spiewe i frantowci* (Poznań 1905)¹¹¹ oraz *Jak w Koscerznie koscelnygo obrele abo pięć kawalerów a jedna brutka* (Gdańsk 1899)¹¹².

Wieloletnim sekretarzem Majkowskiego i (później) „stróżem” jego spuścizny był **Feliks Marszałkowski (1914-1987)**¹¹³. W omawianym tutaj zespole znajduje się (pod sygn. Rs II 304) niewielki zbiorek materiałów biograficznych odnoszących się do tej bardzo zasłużonej dla ruchu kaszubskiego postaci. Są to: oryginalne odpisy aktów urodzenia¹¹⁴ i zgonu¹¹⁵ F. Marszałkowskiego, jego list do A. Bukowskiego z roku 1974¹¹⁶ oraz korespondencja biograficzna.

¹⁰⁶ M. in. korespondencja z Prezydentem Miasta Sopotu, Henrykiem Ledóchowskim oraz z szeregiem redakcji („Dziennik Bałtycki”, „Panorama” TVP Gdańsk, „Pomerania”) i stowarzyszeń (Towarzystwo Przyjaciół Sopotu, Stowarzyszenie Wisła-Odra, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie) nt. umieszczenia w Sopocie (na ścianie domu, w którym mieszkał w okresie międzywojennym F. Lorentz) tablicy pamiątkowej, czemu to A. Bukowski był zdecydowanie przeciwny. Łącznie 15 jedn. meryt., sygn. Rs II 299/29-43. Wśród załączników do korespondencji znajdują się teksty trzech opracowań: Edward Breza, *Kalendarz „Vjerni nasiñc” po pięćdziesięciu kilku latach*, 3 k. kserokopii, sygn. Rs II 299/39; Tadeusz Bolduan, *Badacz Kaszubszczyzny*, k. kserokopii 3, sygn. Rs II 299/40; Andrzeja Bukowskiego, *Pomyłki docenta Edwarda Brezy*, „Pomorzec”, 1987, nr 4, s. 22-28 (3 oryginalne k. z tekstem art.), sygn. Rs II 299/43.

¹⁰⁷ „Błędy Tadeusza Orackiego”, rkps (k 12, sygn. Rs II 299/11), maszyn. (k. 7, sygn. Rs II 299/12) oraz 2 egz. wyc. z: „Dziennik Bałtycki”, 9.06.1981, nr 112, sygn. Rs II 299/13,14. (Powyzszy artykuł A. Bukowskiego jest odpowiedzią na tekst Tadeusza Orackiego: „Andrzej Bukowski o Friedrichu Lorentzu”, maszyn., k. 5, sygn. Rs II 299/10).

¹⁰⁸ Zob. np. art. A. Bukowskiego, *Herr dr Friedrich Lorentz*, „Dziennik Bałtycki”, 25.05.1983, nr 102.

¹⁰⁹ Blok sygn. inwent. Rs II 115-Rs II 128.

¹¹⁰ W oprac. A. Kakareko i J. Łuszczynskiej zamieszczonym w czwartym tomie „Acta Cassubiana”..., s. 116-118.

¹¹¹ Sygn. Rs II 302/1.

¹¹² Sygn. Rs II 302/2.

¹¹³ Zob. notkę biograf. autorstwa Jowity Kęcińskiej w jej monografii: *Geografia życia literackiego na Pomorzu Nadwiślańskim 1772-1920. Polski i kaszubski krąg kulturowy*, Gdańsk-Słupsk 2003, s. 392.

¹¹⁴ Dokument wystawiony przez Urząd Stanu Cywilnego w Kartuzach 2.08.1988 r., sygn. Rs II 304/1.

¹¹⁵ Dokument wystawiony przez Urząd Stanu Cywilnego Urzędu Miejskiego w Bydgoszczy 18.08.1987 r.

¹¹⁶ Maszyn. 2 k.. svgn. Rs II 304/4.

Symbolem inwentarzowym Rs II 276 oznaczono zbiór notatek i wypisów źródłowych oraz opracowań¹¹⁷ dotyczących postaci jednego z najwybitniejszych pisarzy kaszubskich, **Alojzego Bogumiła Budzisz (1874-1934)**¹¹⁸. Materiały odnoszące się do innego wybitnego folklorysty kaszubskiego z okresu międzywojennego, **Jana Patocka (1886-1940)**¹¹⁹ obejmuje jednostka inwentarzowa Rs II 313¹²⁰. Jest to głównie korespondencja biograficzna A. Bukowskiego oraz jego notatki i maszynopis biogramu do PSB¹²¹, a także opracowania innych autorów: Leona Witkowskiego¹²² oraz F. Hinze¹²³.

Aleksander Labuda (1902-1981)¹²⁴, ideolog i lider środowiska skupionego od roku 1929 w Regionalnym Zrzeszeniu Kaszubów oraz jego organie „Zrzeszy Kaszëbskiej”, tzw. zrzeszeńców, jest dla ruchu kaszubskiego postacią jedną z najważniejszych. Jego osoby dotyczy niewielki zbiorek notatek i wypisów źródłowych oraz korespondencji biograficznej A. Bukowskiego. Na szczególną uwagę badaczy zasługuje list najbliższej rodziny A. Labuddy do PWN, z podpisami jego żony Jadwigi, czterech córek (Miroslawy, Bogusławy, Jaromiry L. oraz Dagomiry Byczkowskiej) i dwóch synów (Wartysława i Ratybora), w którym to zwracają się oni z prośbą „o wyjaśnienie na jakiej podstawie, w oparciu o jakie wiarygodne dokumenty, najpoważniejsze wydawnictwo w PRL – PWN – w przewodniku encyklopedycznym »Literatura polska« zamieściło informację, że nasz zmarły mąż i ojciec Aleksander Labudda zdradził »Zrzeszeńców« i podpisał »volklistę« [...]”¹²⁵.

Ze środowiskiem zrzeszeńców byli również ściśle związani tacy czołowi działacze i twórcy kaszubscy jak **Jan Trepczyk (1907-1989)**¹²⁶ oraz **Jan Rompski (1913-1969)**¹²⁷. Pierwszego dotyczy, opatrzony sygnaturą Rs II 329 zbiór notatek źródłowych, opracowań¹²⁸ i korespondencji biograficznej A. Bukowskiego¹²⁹.

¹¹⁷ Na uwagę zasługuje maszynopis ze spisem treści i tekstem wstępu do antologii utworów A. Budzisz oprac. przez J. Drzeżdżona pt. *Alojzy Budzisz, Utwory wybrane*, k. 15, sygn. Rs II 276/17.

¹¹⁸ Zob. biogramy: autorstwa A. Bukowskiego w: *Literatura Polska. Przewodnik Encyklopedyczny*, t. I..., s. 119-120 oraz autorstwa J. Drzeżdżona w SBPN, t. I..., s. 176-177.

¹¹⁹ Zob. biogram autorstwa J. Sampa w SBPN, t. 3..., s. 394-395.

¹²⁰ Łącznie 18 jedn. merytorycznych.

¹²¹ K. 5, sygn. Rs II 313/12.

¹²² Pieśni kaszubskie w wydaniu Kaszuby „Kopa Szętopórk” – Jana Patocka – zob. „Słowo Pomorskie”, 31.01.1937, kserokopia, k. 1, sygn. Rs II 313/13.

¹²³ Bibliographische Beitrage zu einer Geschichte der kaschubischen Literatur. II. Jan Patock, nadbitka z: „Zeitschrift fuer Slavistik”, Band XII, Heft 1, s. 95-106, sygn. Rs II 313/14.. Egzemplarz z odręcną dedykacją autora dla A.B., z datą 27.03.1978.

¹²⁴ Zob. biogram autorstwa J. Sampa w SBPN, t. III..., s. 21-22.

¹²⁵ Maszynopis z autografami podpisów, k. 1, sygn. Rs II 295/24.

¹²⁶ Zob. notkę biograficzną autorstwa J. Kęcińskiej, *Geografia* ..., s. 468-469.

¹²⁷ Zob. biogram autorstwa J. Sampa w SBPN, t. IV..., s. 86-87.

¹²⁸ „Jan Trepczyk”, rkps, 2 k., sygn. Rs II 329/1; „Jan Trepczyk”, rkps, k. 7, sygn. Rs II 329/2.

¹²⁹ Łącznie 22 jedn. merytoryczne.

Pod nr. inw. Rs II 323 znajdują się zaś materiały biograficzne, odnoszące się do Romana Rompskiego¹³⁰. Szczególne znaczenie źródłowe posiada tutaj fot. cz.b. z roku 1929, ukazująca zespół drukarni „Wiarusa Pomorskiego” w Kartuzach¹³¹. Inna fot. pochodzi wprawdzie z roku 1988, przedstawia jednak nieistniejący już dom w Kartuzach, na ul. Gdańskiej 23, w którym to mieściła się redakcja i administracja „Wiarusa Pomorskiego”¹³². Z innych dokumentów znajdujących się w kolekcji warto wymienić: „Wypis z akt personalnych Jana Rompskiego – b. więźnia obozu koncentracyjnego Stutthof, przechowywanych w Archiwum Muzeum Stutthof, sygn. I-III, t. 12999 [...]”¹³³, Fotokopia nominacji na zastępcę dyr. Muzeum Pomorskiego w Toruniu z 28. grudnia 1951 r.¹³⁴, Odpis skróc. aktu urodzenia¹³⁵ J.R. Pozostałe materiały znajdujące się w kolekcji to korespondencja biograficzna oraz notatki i opracowania¹³⁶ A. Bukowskiego.

Kolejne cztery kolekcje osobowe dotyczą również wybitnych Kaszubów, działających głównie w okresie międzywojennym. Pierwsza, oznaczona symbolem inwentarzowym Rs II 305¹³⁷, oprócz korespondencji biograficznej zawiera również wspomnienia **Antoniego Miotka (1874-1943)**, właściciela „bazaru” w Pucku i wybitnego działacza społeczno-politycznego w tym mieście¹³⁸. Wspomnienia noszą tytuł: „Opis przyjęcia Wojska Polskiego w Pucku w dniu 10 II 1920 r.”¹³⁹ i są bardzo szczegółową relacją z wydarzenia, zapisanego na kartach historii Polski jako „Zaślubiny z morzem”. W zbiorze znajduje się jeszcze kserokopia dokumentu (w j. niem.) z 28 stycznia 1920 r., wydanego przez magistrat pucki¹⁴⁰ oraz odpis, wiersza *Wodzu*, deklamowanego na opisywanej uroczystości przez córkę autora, Wandę¹⁴¹.

Materiały dotyczące wybitnego gdyńskiego działacza robotniczego i na niwie kaszubskiej, **Ignacego Szutenberga (1901-1975)**¹⁴², obejmuje jedn. inwent. Rs II 328¹⁴³. Są to zapiski źródłowe A. Bukowskiego oraz urzędowe odpisy aktów uro-

¹³⁰ 29 jedn. merytorycznych.

¹³¹ 9x14 cm, sygn. Rs II 323/1.

¹³² 14x9 cm, sygn. Rs II 323/2.

¹³³ Rkps, k. 4, sygn. Rs II 323/3.

¹³⁴ 18x13 cm, sygn. Rs II 323/4.

¹³⁵ Wyd. przez Urząd Stanu Cywilnego w Kartuzach 24.06.1988 r., sygn. Rs II 323/5.

¹³⁶ „Rompski Jan (1913-1969)[...]”, rkps, k. 7, sygn. Rs II 323/24; „Rompski Jan (1913-1969)[...]”, rkps, k. 6, sygn. Rs II 323/25; „Rompski Jan” (191-1969)[...]”, maszyn., k. 6 + 1 fotokopia s.tyt. pisma „Zrzęsz Kaszëbskô”.

¹³⁷ Łącznie 9 jedn. merytorycznych.

¹³⁸ Zob. notkę biograficzną autorstwa J. Kęcińskiej, *Geografia...*, s. 407.

¹³⁹ Kserokopia rękopisu, k. 17, sygn. Rs II 305/8.

¹⁴⁰ K. 1, sygn. Rs II 305/9.

¹⁴¹ K. 1, sygn. Rs II 305/7.

¹⁴² Zob. biogram autorstwa J. Borzyszkowskiego w SBPN, t. IV..., s. 331-333.

¹⁴³ Łącznie 5 jedn. merytorycznych.

¹⁴⁴ Wyd. 20.08.1988, sygn. Rs II 328/4.

¹⁴⁵ Wyd. 9.09.1988, sygn. Rs II 328/5.

dzenia¹⁴⁴ i zgonu¹⁴⁵, sporządzone przez Urząd Stanu Cywilnego w Gdyni w roku 1988. Pochodzeniem robotniczym legitymował się również **Jan Albin Makowski (1908-1982)**, redaktor m.in. toruńskiego „Dziennika Pomorskiego” i – ukazującego się w Chojnicach – „Ludu Pomorskiego”¹⁴⁶. Okresu jego pobytu w obozie koncentracyjnym Stutthof, dotyczą wspomnienia Stanisława K. Szwentnera „Ucieczka w trzeci wymiar. (Korespondencja z b. obozu Stutthof)”, znajdujące się w opisywanym zespole materiałów biograficznych pod sygnaturą Rs II 303/2¹⁴⁷. Pod nr. inwent. Rs II 303/1 znajduje się zaś list Albina Makowskiego do A. Bukowskiego z roku 1965, zawierający wzmianki o **Bogumile Hoffmannie (1890-1945)**, wybitnym historyku i pedagogu gimnazjum chojnickiego, również więźniu Stutthofu, zamordowanym w czasie „marszu śmierci”¹⁴⁸. Do postaci B. Hoffmanna odnoszą się także wzmiankowane wcześniej wspomnienia K. Szwentnera a także odrębna kolekcja notatek, wypisów źródłowych i opracowań A. Bukowskiego, tworząca jednostkę inwentarzową Rs II 289¹⁴⁹.

Kolejne cztery kolekcje zawierają materiały biograficzne dotyczące znanych twórców kaszubskich i pomorskich, rozpoczynających wprawdzie swoją działalność twórczą jeszcze w okresie międzywojennym, apogeum tej ich działalności przypadło już jednak na okres po roku 1945. I tak, pod nr. inwent. Rs II 324 znajduje się – liczący 35 jedn. merytorycznych – zbiór korespondencji, notatek, nekrologów i innych wycinków prasowych oraz opracowań źródłowych i biograficznych, odnoszących się do sylwetki **Leona Roppla (1912-1978)**, pisarza, poety i folklorysty¹⁵⁰. Na szczególną uwagę zasługują, znajdujący się w zbiorze, list Roppla do Bukowskiego z roku 1960. Następną kolekcją, stanowiącą jedn. inwentarzową Rs II 307, zawiera materiały¹⁵¹ odnoszące się do sylwetki wybitnego powieściopisarza i prozaika kaszubskiego, zarazem rybaka z profesji, **Augustyna Necla (1902-1976)**¹⁵². Są to również głównie nekrologi i wycinki prasowe oraz opracowania A. Bukowskiego¹⁵³, a także studenckie prace seminaryjne¹⁵⁴. **Józefa Mieczysława Czychowskiego (1931-1996)**, wybitnego poety i malarza, od roku 1945 osiadłego na Wybrzeżu¹⁵⁵, dotyczy folder z jego biogramem i prezentacją twór-

¹⁴⁶ Zob. notkę biograf. J. Kęcińskiej w: *Geografia ...*, s. 355.

¹⁴⁷ Maszynopis, k. 4.

¹⁴⁸ Zob. notkę biograf. J. Kęcińskiej, *op. cit.*, s. 354.

¹⁴⁹ Łącznie 7 jedn. merytorycznych.

¹⁵⁰ Zob. biogram autorstwa J. Borzyszkowskiego w SBPN, t. IV..., s. 87-88.

¹⁵¹ Łącznie 34 jedn. merytoryczne.

¹⁵² Zob. biogram autorstwa J. Tredera w SBPN, t. III..., s. 298-300.

¹⁵³ „Opowieści i gawędy Augustyna Necla o rybakach morskich”, maszynopis, k. 3, sygn. Rs II 307/26; „A. Necel”, rkps, k. 1, sygn. Rs II 307/27; „Augustyn Necel: patriota polski”, rkps, k. 1, sygn. Rs II 307/28; „Augustyn Necel: społecznik”, rkps, k. 1, sygn. Rs II 307/29; „A. Necel: pisarz marynista”, sygn. Rs II 307/30.

¹⁵⁴ 4 studenckie recenzje seminaryjne powieści A. Necla, rkps, sygn. Rs II 307/31, 32, 33, 34.

¹⁵⁵ Zob. biogram autorstwa Z.L. Pszczółkowskiej w SBPN, Suplement I, Gdańsk 1998, s. 59-60.

czości, wyd. w 1980 r., z okazji wystawy malarstwa i rysunku Czychowskiego w ramach XI Dekady Pisarzy Wybrzeża¹⁵⁶. Na koniec tej grupy materiałów należy wspomnieć rękopis recenzji powieści **Jana Piepki (1926-2001)**¹⁵⁷ *Dzierzby w głogach* (W-wa 1968), autorstwa Wiesławy Wirth, stanowiący jedn. inwent. Rs II 315¹⁵⁸.

Ostatnią grupkę w omawianym zespole kolekcji osobowych stanowią ludzie nauki. Są to zaledwie dwie kolekcje.

Pierwsza, oznaczona symbolem sygn. Rs II 318, zawiera materiały¹⁵⁹ odnoszące się do sylwetki znakomitego polskiego historyka literatury **Romana Pollaka (1886-1972)**, związanego przede wszystkim z Poznaniem, ale w latach 1950-1953 wykładającego również na PWSP w Gdańsku¹⁶⁰. Andrzej Bukowski był jego uczniem. W zbiorze znajdują się m.in: fotografia R. Pollaka¹⁶¹, jego akta personalne z okresu pracy w PWSP¹⁶², teksty pism A. Bukowskiego z roku 1980 z wnioskiem o przyznanie R. Pollakowi odznaki „Zasłużonym Ziemi Gdańskiej”¹⁶³ i z uzasadnieniem powyższego wniosku¹⁶⁴, biogram R. Pollaka autorstwa Edmunda Kotarskiego¹⁶⁵, nekrologi prasowe R. Pollaka i pośmiertne oprac. biograficzne autorstwa Andrzeja Bukowskiego¹⁶⁶ i Tadeusza Witczaka¹⁶⁷, a także notatki i biograficzne opracowania źródłowe oraz korespondencja biograficzna A. Bukowskiego, m.in. z T. Witczakiem, B. Osmólską-Piskorską i B. Nadolskim.

Druga z omawianych kolekcji dotyczy wybitnego ekonomisty polskiego, m.in. profesora Wyższej Szkoły Handlu Morskiego i Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie oraz Uniwersytetu Gdańskiego, **Bolesława Piotra Kasprowicza (1895-1982)**¹⁶⁸ Zbiorek, osygnowany nr. inwent. Rs II 293, stanowią: zaproszenie na uroczystość nadania tytułu doktora h.c. UG dn. 2 grudnia 1975 r., wycinki z „Wieczoru Wybrzeża”¹⁶⁹ z artykułu Wojciecha Świącickiego¹⁷⁰ oraz opracowanie bibliografii prac naukowych B. Kasprowicza za lata 1970-1975¹⁷¹.

¹⁵⁶ Maszyn. powiel., k 6, sygn. Rs II 280.

¹⁵⁷ Zob. biogram autorstwa A. Bukowskiego w: *Literatura Polska. Przewodnik Encyklopedyczny*, t. II..., s. 163.

¹⁵⁸ Maj 1969, k. 8.

¹⁵⁹ Łącznie 17 jedn. merytorycznych, sygn. Rs II 318/2 (1-17).

¹⁶⁰ Zob. biogram autorstwa T. Witczaka w PSB, t. XXVII/2, s. 337-341.

¹⁶¹ Cz.b., 11x17 cm, sygn. Rs II 318/1.

¹⁶² 17 dokumentów z okresu 1950-1953, w poszycie.

¹⁶³ Maszyn., k. 1, sygn. Rs II 318/4.

¹⁶⁴ Rkps, k. 1, sygn. Rs II 318/3.

¹⁶⁵ Maszyn., k. 1, sygn. Rs II 318/5.

¹⁶⁶ „Zmarł prof. Roman Pollak – entuzjasta morza i Wybrzeża”, rkps (k. 3) i wyc. z: „Rejsy”, dod. do „Dziennika Bałtyckiego”, 5-6.03.1972, nr 55: *Prof. Roman Pollak entuzjasta morza i Wybrzeża*.

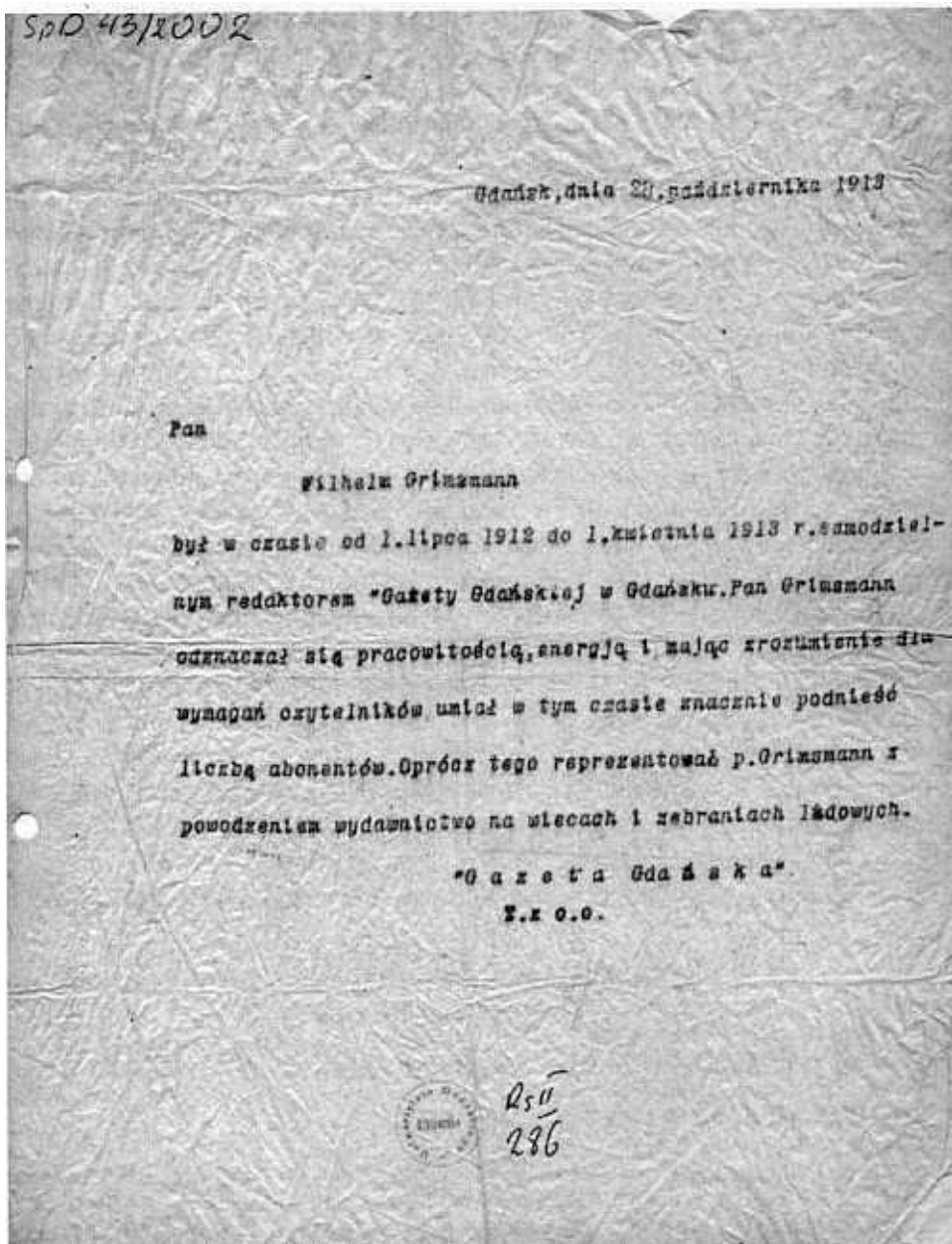
¹⁶⁷ „Roman Pollak (31 lipca 1886-23 lutego 1972)”, nadb. z: „Pamiętnik Literacki”, t. LXIII, 1972, z. 3, sygn. Rs II 318/8.

¹⁶⁸ Zob. biogram autorstwa M. Widernika w SBPN, t. II..., s. 365-366.

¹⁶⁹ Nr 11, 15-16.01.1977, 2 wyc.

¹⁷⁰ „Kawaler Orderu Gdyni”, sygn. Rs II 293/2.

¹⁷¹ Maszyn., k. 2, sygn. Rs II 293/3.

Opinia Zarządu „Gazety Gdańskiej” z 29.10.1913 r.,
 wystawiona red. Wilhelmowi Grimsmanowi, sygn. Rs II 286

Z PRAC NAD SPUŚCIZNĄ ANDRZEJA BUKOWSKIEGO.

SPD 20175/1102

Kw. 325/A

Zdjęcie z Kwiatka 1929 roku.

Reprodukcję w lipcu 1988 roku
wykonał Eugeniusz Skóra z Pomorzyc
w m. Katorice. Zdjęcie przedstawia
zespół pracowników drukarni „Nasza
Pomorzyc” z Katorice w Kartku rudy.
Pani to Barbara Szymborska, która
później w „Naszej” tożsamość
miejscowej recepcji, K-2718, III, 1988-1-

SPD 410/1/2/02

Katholischer Wochens., 19. XII. 11.

Geehrter Herr Dr.!

Haben Sie etwa von Dr. Maykowski irgend etwas
 Näheres bekommen, ob Frau v. B. jaugt ist, oder
 in Fortsetzung? Ich habe bisher nichts mehr von ihm gehört,
 kann aber seine Leichtgläubigkeit. Ich bin mittlerweile mit
 die allerwichtigsten Punkte dieser gekommen, was mich aus
 soll ich, und habe heute ich mit 2 B. nicht schenke.
 Ich höre von einem in D. D., ich habe nun schon versucht,
 aufzudecken, was es jetzt noch nicht, ich würde mich gerne
 für die Wahrheit setzen müssen.

Falls es dazu nur noch nicht reicht - können Sie mir
 nicht wenigstens 150 M. mehr geben? Wenn es Ihnen irgend
 möglich ist, bitte ich sehr darum? Die Bücher werden mir,
 wenn ich es für gut halte, wenn möglich telegraphisch -
 ich würde 2. B. sehr bedanken.

Wie steht es mit dem Kopf? Ist der Kopf fertig und
 sagt P. mit dem neuen in? Warten Sie bitte ab, dass
 es nur von den anderen 3 Korrekturen abhängt, die 2
 bleiben in best. Folge stehen.

Siehe Sie auch auf, dass im Abdruckverhältnis der
 Kopier die von Kalkulationen und dem Inhalt von Legenden
 das noch immer nicht genannt wurde, im Text haben
 ich die plan. Arbeiten lassen.

Siehe Sie bald von sich hier!

Acht lieben Grüße

Die

F. Lorentz

Rs II
 299/2